

Gazak milli serdary: Alyhan Bökeyhan

Category: Kitapcy,Taryhy şahslar

написано kitapcy | 23 января, 2025

Gazak milli serdary: Alyhan Bökeyhan KAZAK MİLLİ ÖNDERİ:
ALİHAN BÖKEYHAN

Alihan Nurmuhamedoviç Bökeyhan; hem siyasi hem de ilmi manada önemli bir Kazak aydınıdır. O, değerli bir toplum ve devlet adamı, sosyal-demokrat partisi “Alaş”ın kurucusu ve lideri, ilk Kazak Ulusal Hükümeti “Alaşorda”nın başkanı, aynı zamanda bilim adamı ve yetenekli bir yazardır. Kazak halkının bağımsızlığı ve özgürlüğü için çalışmış, hatta tüm hayatı boyunca Kazakların özgürlüğünü ve bağımsızlığını kazanmak uğruna mücadele etmiştir. Kazak halkının aydınlanması ve bağımsızlığı yolunda sayısız ilmi eser, makaleler ve yazılar ortaya koymuştur.

1. Alihan Bökeyhan'ın Kısa Biyografisi:

Alihan Bökeyhan, 5 Mart 1866 yılında Semipalatinsk Bölgesi Karkaralinskiy ilindeki Tokraunskiy ilçesinin 7 numaralı köyünde doğdu. Babası Mukan, onu dokuz yaşındayken Karkaralinskiy'deki erkek kolejine gönderdi. Bilginin kalitesinden memnun olmayan Alihan kendi isteğiyle kent okulu olan üç sınıflı Rus-Kazak ilköğretim okuluna geçti. Alihan çocukluğundan beri Abay ve Şortanbay'ın eserlerini, doğduğu bölgenin tarihini ve coğrafyasını çok iyi biliyordu. O zamanlarda Rus ve dünya kültürü hakkında da bilgisi vardı (<http://semeplib.kz/>).

1886-1890 yılları arasında Omsk teknik okulunda eğitim aldı. 1890-1894 yıllarında Petersburg İmparatorluk Orman Enstitüsü İktisat Fakültesi'nde öğrenim gördü. Orman ekonomisti olarak bu enstitüyü başarıyla bitirdikten sonra Omsk şehri Tarım-ekonomisi Okulu'nda matematik dersi vermeye başladı. Daha

sonra 1905'e kadar Omsk şehri Göçmenler İdaresi'nde memur olarak çalıştı (Kazahskaya SSR, 1991, s. 625; İndustrialnaya Karaganda Gazetesi, 1992, s. 3).

1905'ten sonra siyasi hayata aktif olarak katılmaya başlamış, "Alaş" adında parti kurmuş ve başkanlığına seçilmiştir. Kazakistan'ın bağımsızlığı için yaptığı mücadeleleri bu parti üzerinden yürütmüş ve bu parti 1917 yılında kurulacak olan "Alaşorda" hükümetinin de temelini oluşturmuştur. 1920-1937 yılları arasında siyasi faaliyetlerinden dolayı üç defa hapsedilmiş ve sonunda 1937 yılında Stalin'in Kazak aydınlarını tasfiye politikası sırasında kurşuna dizilerek idam edilmiştir.

2. Bir Politikacı Olarak Alihan Bökeyhan

XIX. yüzyıl sonu XX. yüzyıl başlarında Kazak aydınları arasından bir bilim adamı ve siyasetçi olarak ortaya çıkan Alihan Bökeyhan'ın Çarlık Rusya'nın sömürü politikasına karşı gösterdiği faaliyetleri onun siyasi alanda varlık göstermesine sebep olmuştur. Kazak halkının aydınlanması ve siyasi alanda Çarlık Rusya sömürsünden kurtularak kendi iktidarını ve yönetimini oluşturması için hayatı boyunca mücadele etmiştir. Siyasi alanda ilk olarak 1893 yılında varlık göstermiştir.

1893 yılında siyasi, ekonomik, edebi v.b. alanlarda aktif olarak faaliyet göstermeye başlamış, öğrenci ayaklanmalarına karışmıştır. Bu yıllarda Çarlık Polis Departmanı'nın ilk defa dikkatini çekmiş, ismi "siyasi şüpheliler" kara listesine eklenmiştir. Bu dönemde onun özellikle sosyal, politik yetenekleri ortaya çıkmış, tüm step bölgesi milli hareketinin lideri olarak öne çıkmıştır (<http://semeylib.kz/>).

Bökeyhan, 1896-1907 yılları arasında F.A.Şerbin'in başkanlığındaki bir araştırma gezisine katılmayı kabul eder. Bu gezi sayesinde Bökeyhan, Çarlık Rusya politikasının özünü ve Kazakların umutsuz geleceğini öğrenir ve bu geziden sonra toprak meseleleriyle ilgili sert siyasi eleştiri yazıları yazmaya başlar, kendi yorumlarını ve düşüncelerini anlatır. Artık isimlerinin sürekli birlikte anılacağı Ahmet Baytursinov

ile de yine bu dönemde tanışmıştır (Useinova, 2013, s. 87). Kozıbayev'e göre Ahmet Baytursinov Türk dünyasıyla, Alihan Bökeyhan da Avrupa'yla yakından ilgiliydi (Kozıbayev, 1998). 1905'teki Rus devriminden sonra Türkistan'da bir siyasi uyanış başlamıştı. Kazaklar arasında da kendini gösteren bu siyasi faaliyetlerde Kazak aydınlar toplu dilekçe hazırladılar. Halkın karşılaştığı sorunları merkeze iletmek isteyen aydınlar, Alihan Bökeyhan ve Ahmet Baytursinov gibi isimlerin öncülüğünde, 1905 yılında Semey şehrinde hazırlanan "Karkara Dilekçesi"ni 14,500 Kazak vatandaşından imza alarak Moskova'ya ilettiler. Bu dilekçenin içeriğinde; Rusların iskân ve asimilasyon politikalarından vazgeçmelerini istemişlerdi. Aynı talepler Kazakistan'ın hemen hemen tüm şehirlerinden Duma'ya iletilti. Bu girişimleri neticesinde ferdî girişimlerden sonuç alınamayacağını anlayan Kazak aydınları bir hareket etrafında birleşme düşüncesi ile 1906 yılında "Kazak Anayasal Demokratik Partisi"ni kurdular. Siyasi hayatta yeni olan Kazak toplum önderleri Çarlık Rusya'sı karşıtı politikaları ile bilinen 'Kadet Partisi'ni kendilerine örnek almak suretiyle teşkilatlandılar. Bu benzerlik, sadece teşkilatlanma ve örgütlenme anlamında şeklî bir benzerlik olarak kalmış; parti programı ise tamamen millî hedefler gözetilerek oluşturulmuştur.

Alaş-Orda hareketinin temelini teşkil eden bu parti politikası gereği bazı taleplerde bulundular. (Kapağan, 2015, s. 260). Bu talepler: Kazakistan'ın Kazakların yurdu olarak tanınması; Rusların bu topraklar üzerindeki yayılmacı politikasından vazgeçmesi; Kazak halkına eşit, adil davranılması; özgür ifade ortamının sağlanması; Kazak çocuklarının okuması için ilkokuldan başlayarak yükseköğretimlerini bitirinceye kadar kendilerine okul, medrese ve üniversitelerin açılmasının sağlanması (Kesici, 2003, s. 130-131), damga usulüne tabi olmadan göl ve ırmaklardan balık avlama hakkı, aile işlerine bakmak için kadınlar tayini (Ölçekçi, 1998, s. 173; Engin, 1976, s. 78-79) okullarda Rusçanın yanında Kazak dilinde de eğitim yapılması; İslami örf ve adetlerin Müslümanlar tarafından yerine getirilmesine izin verilmesi; yargıda

Kazakça ve diğer dillerin de kabul edilmesinin sağlanması v.b. Alihan Bökeyhan 1905’de Rusya İmparatorluğu I. Devlet Duması’na Semipalatinsk bölgesinden milletvekili olarak seçildi, “Vıborgsk Manifestosu” olarak adlandırılan ve dumanın dağıtılmasını protesto eden belgenin hazırlanmasında yer aldı (<http://semeylib.kz/>). Ancak bu manifestonun imzalanmasında yer aldığı için siyasi yasak konularak, 1907’de açılan II. Duma seçimlerine katılmasına izin verilmedi. Özellikle bu belgenin hazırlanmasına katıldıktan sonra siyasi faaliyetlere aktif olarak başladı. Rusya gazetelerinde Çarlık rejiminin sömürü politikasını ve bölgedeki yerli memurların faaliyetlerini eleştiren yazıları yayınlandı. Kazakların milli bilincinin uyanması ve onların toplumsal faaliyetlerinin organizasyonu için Kazakların tarihteki ilk ciddi, ulusal çaptaki periyodik yayını olan “Kazak” adlı gazete çıkarılmaya başlandı.

Sömürü siyasetine karşı çıkmış liberal demokrat grubundan oluşan Kazak aydınları A.Bökeyhan, A.Baytursınoğlu, M.Dulatoğlu, J.Aymavıtoğlu, M.Avezov ve J.Akbayev gibi aydınlar da “Kazak” gazetesini etrafında birleşmiş (Saigy, 2015, s.190), böylece 1913’te ilk sayısı çıkan gazete (Ölçekçi, 1998, s. 173) Alaş Orda Hareketi’nin yayın organını teşkil etmiş ve “Alaş” hükümetinin sözcülüğünü yapmıştır. Bu yüzden Kazak gazetesinde yayınlanan yazıların ve makalelerin ana konusundan biri de siyaset üzerineydi. Başta Alihan Bökeyhan olmak üzere Kazak aydınları halkın temel sorununun siyasi konular olduğunu anlamış ve halkı aydınlatmak ve çözüm bulmak için siyasi konularda yazılar yayınlamışlardır. II. Duma’da Alihan Bökeyhan’a siyasi yasak konulması ve III. Duma’da da tüm Bozkır ve Türkistan’a seçimler için yasak konulması sebebiyle 1917 yılına kadar siyasi faaliyetler Kazak gazetesini üzerinden halkı aydınlatma ve belli bir tarafa yönlendirme şeklinde yürütülmüştür.

Şubat devriminden sonra Bökeyhan, Kazak halkının ulusal bağımsızlık mücadelesine aktif olarak katılmaya karar verdi. 1917 yılında Temmuz ve Aralık aylarında gerçekleştirilen Kazak Kongrelerinden sonra “Alaş” partisini ve “Alaşorda” hükümetini

kurmayı başardı ve hükümetin başkanlığına seçildi. Daha önce çıkarılmaya başlayan “Kazak” gazetesini de bu faaliyetlerden sonra partinin yayın organı oldu (<http://semeylib.kz/>). Ancak bazı kaynaklarda “Alaş” partisinin 1905’te kurulduğu ve 1917’ye kadar gizli olarak çalıştığı (Öner, 2006, s. 178) kaydedilmekte, bazı kaynaklarda ise Kazak Anayasal Demokratik Partisi’nin isminin Alaş-Orda olarak değiştirildiği (Kapağan, 2015, s. 261) kaydedilmektedir. Anlaşıldığına göre; 1905’te başlayan Karkara dilekçesi olayı ve sonrasında kurulan Kazak Anayasal Demokratik Partisi, Alaş Hareketi olarak adlandırılmış ve 1917 ihtilalinden sonra kurulmaya çalışılan özerk cumhuriyetler sırasında Alaş Partisi ve Alaş-Orda hükümeti meydana getirilmiş ve başkanlığına da Alihan Bökeyhan seçilerek Semey şehri merkez yapılmıştır.

Zira Şubat devriminin sağladığı serbest ortamdan sonra Kazak kurultayları yapılmış ve Alaş-Orda hükümetinin kurulacağı ve Kazakların bağımsızlığının gerçekleştirileceği süreç şu şekilde işlemiştir: 5-10 Nisan 1917’de yapılan I. Kazak Kongresi’nde hareketin lideri Bökeyhan hedeflerinin millî kurtuluş olduğunu ve kurtuluş saatinin de geldiğini ilân eder. Orenburg’da yapılan II. Kazak Kongresi’nde (21-26 Temmuz 1917) partinin adı “Alaş-Orda” olarak değiştirilir. 18-26 Aralık 1917’de Orenburg’da yapılan III. Kazak Kongresi’nde ise Semey şehri başkent olmak üzere Alihan Bökeyhan başkanlığında Alaş-Orda adındaki Kazak hükümeti kurulur (Kafkasyalı, 2012, s. 178-179).

Temmuz 1917’de toplanan Alaş Partisi’nin resmi kurultayında da Rus sömürgeciliğine karşı açıkça tavır konarak şu kararlar alındı:

Rus muhacirlerinin Türkistan’a gönderilmesi hemen durdurulmalı.

Hükümet tarafından zorla alınan ve Rus göçmenlerine dağıtılan topraklar Türklere geri verilmeli.

Türklerin ve Rusların idari işleri ayrı olmalı

Türkler ve Ruslar, kendi uluslarından olan hakimler tarafından yargılanmalı

Eğitim herkesin ana dilinde yapılmalı (Altay, 1987, s. 29).

Alihan Bökeyhan'ın başkanlığını yaptığı ve temel felsefesi tam bağımsızlık olarak özetlenebilecek Alaş-Orda Partisi, bilinçli ve ilerici hareket tarzıyla Pantürkizm'in merkezi haline gelmiş, Rusların tüm karşı çabalarına rağmen ciddi biçimde etkili olmuştur. Bu yönüyle Rusları en çok uğraştıran hareketlerden biri haline gelmiştir (Kapağan, 2015, s.262).

Alaş Partisi'nin kurulması ve Kazak özerkliğinin ortaya çıkması gibi Kazak siyaseti için çok önemli gelişmeler Bolşeviklerin 18 Ocak'ta Orenburg'u almasıyla büyük bir darbe yedi. Bolşevikler Orenburg'daki şahıslara ait fabrika ve matbaalara el koyup buraları kendileri işletmeye başladılar. Aralarında A. Bökeyhan, A. Baytursın, M. Dulat'ın da bulunduğu Kazak aydınları Semey'e kaçmak zorunda kaldı. Böylelikle Kazak gazetesi de kapandı. Haziran 1918'de Orenburg, Kozak kumandanı tarafından Bolşeviklerden alındı. Artık Rusya, Aklar ve Kızıllar arasındaki iç savaşın en kızgın zamanlarını yaşıyordu. Kazaklar da bu iç savaşta Akların tarafını tutuyordu (Kalkan, 2002, s.23). İç savaş döneminde Bökeyhan, kendi halkını kardeşin kardeşi katlettiği bu savaştan korumak için elinden gelen her şeyi yapmıştır.

1920 yılı sonuna kadar süren Alaş-Orda Hükümeti, yapılan anlaşma çerçevesinde hükümet liderlerine, asker ve subaylarına dokunulmayacağı teminatıyla Sovyetlere katılırken, Stalin'in iktidarını pekiştirdiği devirden itibaren ilk tutuklananlar ve ortadan kaldırılanlar olmuştur (Öner, 2006, s. 178). Sovyet iktidarının gelmesiyle Alihan Bökeyhan'ın siyasi faaliyetleri engellendi ve Moskova'ya çağrıldı, son 15 yılını burada geçirdi.

1920'li yıllarda iki defa tutuklandı. 1937'de tekrar tutuklandı ve Butırsrk hapishanesine kapatıldı. Bökeyhan, "Sovyet iktidarı karşıtı devrimciliğe önderlik etmek, Kazakistan'da ve Moskova'da terör merkezlerinin liderleriyle ilişki kurmak" suçlarından yargılandı. 27 Eylül 1937'de kurşuna dizilerek idam edildi. 56 yıl sonra iade-i itibar edildi.

3. Bilim Adamı Olarak Alihan Bökeyhan

Alihan Bökeyhan, siyasetçi ve halk önderi olmasının yanında, aynı zamanda öğretmen, yazar ve akademisyendir. Siyasi konular yanında coğrafi, kültürel, tarih, edebi konularda da araştırma yazıları ve makaleleri yayınlanmıştır. Onun ele aldığı yazı ve makaleleri açısından, Kazakların siyasi-fikri uyanışında ve Kazak aydınlarının siyasi meseleleri halka duyurmasında büyük bir role sahip olan Kazak gazetesi de önemli bir yer işgal eder.

Makalelerinin büyük bir kısmı “Sibiry Meseleleri” dergisinde, “Kazak”, “İrtiş”, “Omiç”, “Bozkırın Sesi”, “Semipalatinsk Sayfası”, “Bozkır Bölgesi” gazetelerinde yayınlanmıştır (İndustrialnaya Karaganda Gazetesi, 1992, s.3).

Araştırmalara göre, A.Bökeyhan’ın, 1917 Şubat devrimine kadar bine yakın makalesi, araştırma yazıları, 1917 Şubat devriminden sonra Rus Ekim devrimine kadar otuz civarında, 1927 yılına kadar elliden fazla Kazak ve Rus gazete ve dergilerinde makaleleri yayınlanmıştır. Onun makalelerinde genel olarak Türkistan coğrafyası, yani bugünkü Orta Asya coğrafyasıyla ilgili konular yer almıştır. Onun ilk makaleleri 1889 yılı Ombı’da çıkan Dala General Valiliği’nin resmi yayın organı olan Akmolinsk Oblastının Vedemostam (Akmolin Eyaleti Haberleri) gazetesinin eki olan Dala vilayeti gazetesinde, 1917 yılı yine Ombı’da Şubat Devrimi ile Ekim Devrimi döneminde çıkmakta olan Stepnoy Kray (Step Bölgesi), Stepnoy Pioner, Omiç, İrtiş, Golos Stepı (Bozkırın Sesi) gazetelerinde yayınlanmıştır. Bunların yanı sıra Semey’de çıkan Semipalatinskiye Oblastniye Vedemosti (Semipalatinsk Bölgesi Haberleri), Semipalatinskiye Listok (Semipalatinsk Sayfası), Taşkent’te çıkan Turkistanskiye Vedemosti (Türkistan Haberleri), Orınbor’da çıkan Naşa Jizn Kazak (Biz Kazakların Hayatı), Kazak Türklerinin ilk Aykap dergisinde, Sank-Petersburg’un Reç, Sın Oteçestvo Slovo, Vostoçnoe Obrozenie, Rusya’daki Müslümanlarının V Mire Musulmanstva (Müslimanların Dünyasında), Musulmanskaya Gazeta (İslam Gazetesi) ve o zamanın önemli olan diğer gazete ve dergilerinde makaleleri yayınlanmıştır (Kumğanbayev, Ahatov, 2012, s.137).

Yukarda saydığımız birçok dergi ve gazetelerden ziyade Alihan

Bökeyhan'ın yayın hayatında Kazak gazetesi önemli bir yere sahiptir. Kazak halkının bilinçlenmesi konusunda da önemli bir yere sahip olan Kazak gazetesini kendisi kurmuş ve editörlüğüne de Ahmet Baytursın getirilmiştir. Gazetenin en önemli yazarları arasında da Alihan Bökeyhan, Ahmet Baytursın ve Mircakıp Dulat yer almaktadır.

2 Ekim 1913 yılında yayına başlayan Kazak gazetesi ilk milli, siyasi, sosyal ve edebi özelliğe sahiptir ve 1913-1918 yılları arasında Orenburg şehrinde yayınlanmış, 1913-1915 yılları arasında haftada bir defa, 1915 yılından başlayarak da haftada iki defa basılmıştır. Toplam 265 sayısı yayınlanmıştır. Gazetede 20. yüzyılın başındaki Kazak halkının siyasi-toplumsal hayatının en önemli meselelerini, iktisadi durumu, diğer halklarla münasebetini, eğitim, edebiyat ve kültür, örf-adetleri, tarihi ve şeceresini konu alan makaleler yayınlanmıştır (Kumğanbayev, Ahatov, 2012, s.138). Gazetede ki makalelerini genel olarak Kır Balası (Bozkırın Oğlu) lakabıyla kaleme almıştır (Akkulı, 2013, s.81). Kazak Türklerinin siyasi, sosyal, ziraat, toprak, dış ilişkiler, bilim ve eğitim, miras konuları çerçevesindeki sorunları ele aldığı başlıca konulardır. Çarlık Rusya'nın özellikle toprak politikasını sert bir şekilde eleştiren siyasi yazıları da mevcuttur.

Gazetede; hükümet tarafından çıkarılan kanunlar, iç ve dış haberler, Kazak halkının tarihi, onların kültürel yaşam ve etkinlikleri, ekonomi, ticaret, medeniyet, köy yaşamı, bilim ve eğitim, okul, medrese, sorunlar, etnografi, resim ve duyurular, dil ve edebiyat, sağlık konularında yayın yapılabiliyordu (Koygeldiyev, 2008, s.187-188). Bunların dışında yürüttüğü ilmi görevler de vardır. Sovyetler Birliği İlim Akademisi başkanlık divanı, Alihan Bökeyhan'ı 1926 yılında Kazakistan temsilcisi tayin etmiş, birlik üyesi ve özerk cumhuriyetleri incelemek üzere kurulan özel komitenin de üyesi yapmıştır. Ayrıca Alihan, Rusya yerli ve şehir aydınları kurultayına da üye olmuştur (Şimşir, <http://www.orkun.org.tr>). 1920'li yıllarda Alihan Bökeyhan'a siyasi yasak konularak Moskova'ya çağrılmış son 15 yılını da burada geçirmiştir. Bu

dönemde de 0, edebi ve bilimsel araştırma faaliyetleriyle meşgul olmuş, sözlü eserleri ve folklorik mirasları özenle toplamış, tarih, etnografya ve edebiyat alanlarında eserler kaleme almıştır.

Sonuç

Kazak Türklerinin XX. yüzyılda yaşadıkları bütün Türk dünyası için hemen hemen ortaktır. Bu dönemdeki Kazakların aydınlanma süreci ve halka önderlik eden aydınların faaliyetleri tüm Türk dünyasında aynıdır, sadece her halka önderlik eden isimler farklıdır. Türk coğrafyası ve özelde Kazak Türkleri de millî şuur hesabına ellerinden geleni yapmışlar ve bu şuurla Rusya'nın sömürü politikasına karşı koymuşlardır. Bu direnişte kendilerine önderlik eden aydınlar büyük rol oynamış, bütün fikri, siyasi aydınlanma sürecine yön vermişlerdir.

Kazaklar arasında birçok aydın yetişmekle birlikte XIX. yüzyıl sonu ve XX. yüzyıl başlarında aktif faaliyet gösteren Alihan Bökeyhan gerek siyasi, gerekse fikri yönden aydınlanma sürecinde Kazak halkına önderlik etmiş, Kazak halkının refah ve huzuru, bağımsızlığı için ömrü boyunca mücadele etmiştir. Ancak sonuçta Bökeyhan da Stalin gibi bir ölüm makinesinin gazabına uğramış ve Stalin'in Türkistan'daki aydınları tasfiyesi sırasında kurşuna dizilerek idam edilmiştir.

Ali TORAMAN,

Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Bölümü-
Genel Türk Tarihi, alitoraman84@gmail.com

■ KAYNAKÇA

- ♦ AKKULI, Sultan-Han, "Sobiratel Kazahckih Zemel: Bölüm I", Mısl, Sayı: 1, Ocak 2013.
- ♦ AKKULI, Sultan-Han, "Sobiratel Kazahckih Zemel: Bölüm II", Mısl, Sayı: 2, Şubat 2013.
- ♦ ALTAY, Balkan, "Alaş Orda Türkistan'da İlk Türk Hükümeti", Türk Yurdu, Kasım 1987. Industrialnaya Karaganda Gazetesi, 2 Ekim 1992.

- ◆ KAFKASYALI, Ali, “Bağımsızlıklarının 20. Yılında Kazakların İstiklâl Mücadelesi Tarihine Bir Bakış”, Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi, XII/1 (Yaz 2012), s.167-192.
- ◆ KALKAN, İbrahim, “Kazak Siyasi Düşüncesinin Gelişimi ve Kazak Gazetesi (1913-1918)”, Türkler, Cilt 19, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 369-387.
- ◆ KAPAĞAN, Enver , “Alaş Orda Partisinin Kazak Aydınlanmasına Etkisi”, Zeitschrift für die Welt der Türken, Vol. 7, No. 1 (2015).
- ◆ Kazahskaya SSR, Cilt IV, Almatı 1991.
- ◆ KESİCİ, A. Kayyum, Dün, Bugün Ve Hedefteki Kazakistan, İq Kültürsanat Yayıncılık, İstanbul 2003.
- ◆ KOYGELDİYEV, Mambet, Alaş Kozgalısı, Tom 1, Almatı 2008.
- ◆ KOZIBAYEV, V. K., “Velikiy Reformatör XX veka”, Stoliçnoe Obozrenie Gazetesi, 18 Eylül 1998.
- ◆ KUMĞANBAYEV, Jandos, AHATOV, Ualihan, Çev: Gulzade Kali, “Alihan Bokeyhan ve “Kazak” Gazetesi”, Tarihin Peşinde, Yıl: 2012, Sayı: 7, s. 136-141.
- ◆ MUHABAY, Engin, AĞI, F., DEVLET, Nadir, Kazak Ve Tatar Türkleri, Boğaziçi Yayınları, İstanbul 1976.
- ◆ ÖLÇEKÇİ, Haluk, “Kazakistan’da Ulusal Hareketler ve Bolşevik Devrimi”, Bilig, Sayı: 7, Güz 1998, s. 171-182.
- ◆ ÖNER, Mustafa, “XX. Yüzyıl Türkistan Edebiyatının Anıtı: Muhtar Evezov (1897-1961)”, Bilig, Bahar 2006, sayı 37, s. 175-188.
- ◆ SAİGY, Gülnar Bozımbaykızı, “Ahmet Baytursınoğlu ve Kazak Ceditçiliği”, Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi, Sayı: 4/1, 2015, s. 189-193.
- ◆ ŞİMŞİR, Sebahattin, “Alihan Bökeyhan”, Orkun Dergisi, Sayı: 90.
- ◆ USEİNOVA, G. R., “Evolutsiya Politiceskih Vzgladov A. N. Bukeyhanova”, Pravo i Gosudarstvo, N° 2 (59), 2013.
- ◆ http://semeyleb.kz/?page_id=2845&lang=ru
- ◆ <http://www.peoples.ru/state/politics/bukeyhanov/> Taryhy şahslar